W.O.W
wie op weg is
is gezien
een project van beweging

Wie op weg is, is gezien

over camera's in de openbare ruimte

Beleidsaanbevelingen

beweging.net

Inhoud

3 Inleiding

5 Wat hebben we zelf vastgesteld?

7 Expertise

8 Wat hebben we geleerd?

11 Aanbevelingen

14 Hou ook een oog op private camera's

14 Conclusie

15 Meer informatie

16 Met deze vragen en aanbevelingen kan je naar je gemeentebestuur.

Wie op weg is, ...

Sinds 2023 neemt beweging.net iedereen die wil mee op safari in en rond de eigen gemeente of stad. Deelnemers aan deze safari's gaan natuurlijk niet op zoek naar exotische dieren maar worden letterlijk de straat op gestuurd om camera's te tellen. Een laagdrempelige manier om even stil te staan bij het immense aantal camera's die ons dag in dag uit in de gaten houden.

Maar naast het tellen van camera's leer je ook nog wat bij over de **camerawetgeving**, wie de beelden bekijken mag, hoe lang de beelden bewaard worden, enz. Dit aan de hand van korte filmpjes opgenomen in samenwerking met **prof. Jelle Janssens** (UGent) of tijdens de na-besprekingsmomenten met de deelnemers aan de safari.

Het gaat ons hierbij natuurlijk niet over het exacte aantal camera's die je telt. Niemand kan je zeggen hoeveel er nu net zijn. Naar schatting zijn het er **meer dan 528 000** (privaat, publiek, politie, ...). Een **centraal register ontbreekt** vandaag. Via deze safari's willen we daar even bij stilstaan en het publieke debat aanwakkeren. Want er zijn wel enkele kanttekeningen te plaatsen bij de massale inzet van camera's. Zeker wanneer we tijdens verkennende gesprekken leerden dat er niet echt sprake is van een degelijk beleid, al helemaal niet op lokaal niveau. Dat is niet enkel jammer, want uiteindelijk gaat het zowel over onze veiligheid èn onze privacy, maar is ook niet zonder gevaar. **Data is het nieuwe goud** en waar er geen duidelijke spelregels zijn, loert misbruik om de hoek.

Rekening houdend met de op stapel staande safari's zullen we binnenkort zo'n **48 camerawandelingen** georganiseerd hebben in **35 Vlaamse steden en gemeenten**[1].

Met een gemiddelde van 12 deelnemers zijn dit alvast **576 Vlamingen** die we hebben kunnen bereiken. Uit de reacties van deelnemers blijkt alvast dat het thema, ook al zit het helemaal niet top-of-mind, niet onbeladen is. Waar meer camera's voor de ene meer veiligheid betekent, creëert het voor anderen net een onveiligheidsgevoel.

Een nodig en boeiend gesprek waarvan we hopen dat het bij de gemeenteraden ook kan gevoerd worden. Want is de gemeenteraad niet de plek bij uitstek waar er ruimte is voor een maatschappelijk debat?
Graag geven we alvast enkele handvaten mee.

[1] Vandaag uitgevoerd of in concrete voorbereiding: Aalst, Oostende, Ieper, Staden, Kortrijk, Veurne, Knokke, Leuven, Mechelen, Sint-Andries, Jabbeke, Genk, Lokeren, Sint-Niklaas, Dendermonde, Essen, Geraardsbergen, Nieuwpoort, Deinze, Borgerhout, Zottegem, Lommel, Diepenbeek, Oudenaarde, Torhout, Aalter, Koksijde, Menen, Schaarbeek, Ronse

Wat hebben we zelf vastgesteld?

- De meeste mensen **liggen niet echt wakker** van de vele camera's die ze dagelijks voorbijlopen. Ze worden niet opgemerkt of men staat er niet echt bij stil. Vandaar ook dat we camerasafari's organiseerden als eerste stap naar bewustwording. Het mobiliseren van deelnemers is niet altijd even evident.
- Als de deelnemers aan de safari's één ding gemeen hebben dan is het wel de verbazing na de wandeling over het **aantal camera's** dat men daadwerkelijk telde én dat er blijkbaar niemand hen kan zeggen hoeveel het er nu juist zijn (het ontbreken van volledige registratie).
- Tijdens en na de wandelingen waren onderstaande opmerkingen/vragen dan ook schering en inslag:

Ik zal nooit meer op dezelfde manier door een straat lopen. Vanaf nu zie ik die camera's wel.

Heeft daar één iemand een totaal overzicht over?

Al die verschillende vormen en types camera's, is daar allemaal wetgeving voor?

Nooit bij stil gestaan dat dat ook camera's waren!

Is er dan nu, op dit moment, dan iemand aan het meekijken of niet?

Zijn die camera's allemaal wel geregistreerd zoals het hoort?

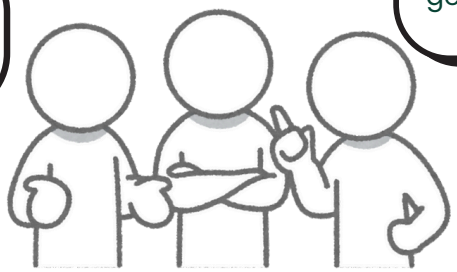

Men heeft die camera's hier nu om één bepaalde reden gezet, maar wie garandeert mij dat die straks ook niet voor iets anders gebruikt zullen worden omdat ze er toch al staan?

Veel mensen schrikken ervan hoeveel camera's er overal hangen. Daar de blik op richten werkt dus wel als bewustwording. Verder stelt men zich er ook weinig vragen bij. Zo staat men niet stil bij de impact op onze privacy. Velen denken "als men niets te verbergen heeft, heeft men ook niets te vrezen".

- Daarnaast bespeuren we ook ambetantigheid over het aantal camera's die verkeersovertredingen vaststellen, waardoor het aantal verkeers-boetes toeneemt. Sommigen vragen zich luidop af of dit moet dienen om de gemeentekas te spijzen.

- Ook het **aantal privé camera's,** zoals camera's in winkels en aan deurbellen, springt in het oog. We worden veel meer in de gaten gehouden dan we denken.

- De veelheid aan private camera's roept de vraag op of de **regelgeving** hier wel altijd gekend is, of ze gevolgd wordt en wat er gebeurt als mensen zich niet houden aan de camerawetgeving. Is hier ook effectief handhaving?

Welke expertise we raadpleegden

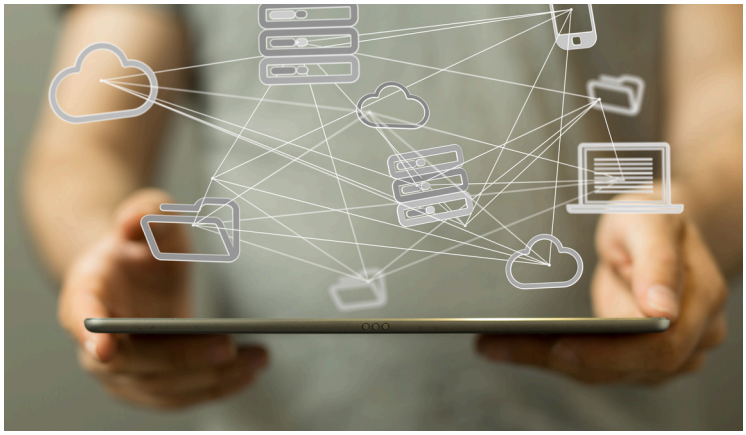

Natuurlijk hebben we ons ook geïnformeerd en ingelezen in de thematiek. Prof. Dr. Jelle Janssens en Prof. Dr. Paul De Hert maakten ons wegwijs in de privacywetgeving, de camerawetgeving en het wetenschappelijk onderzoek omtrent de voor- en nadelen van camera's in de publieke ruimte.

Prof. Dr. Jelle Janssens is hoofddocent aan de vakgroep **Criminologie**, **Strafrecht** en Sociaal Recht van de Faculteit Recht en Criminologie aan de Universiteit Gent. Hij is tevens lid van het ***Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP)***. Hij behaalde een Master in de Criminologie (2005), een Master in Public Management (2006) en promoveerde in 2013 tot doctor in de Criminologie

Prof. Dr. Paul De Hert is hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel, waar hij de leerstoelen **Strafrecht** en **Internationaal en Europees Strafrecht** bekleedt. Hij is medeoprichter en voormalig directeur van het onderzoekscentrum **Law, Science, Technology & Society (LSTS)** en leidt ook het **Fundamental Rights Research Centre (FRC)**.
Zijn academisch werk focust op de kruising tussen **privacy & technologie**, **mensenrechten en strafrecht**. Hij combineert een mensenrechten-benadering met een sterke theoretische onderbouw.

De VRT-reportage van **Tim Verheyen** was zeer verhelderend.

Ook het boek 'Je hebt wel iets te verbergen' van **Maurits Martijn en Dimitri Tokmetzis** is leerrijk gebleken. Onderzoeksjournalisten Maurits Martijn en Dimitri Tokmetzis laten zien dat privacy het meest bedreigde mensenrecht van onze tijd is. Ze leggen bloot welke gegevens je allemaal weggeeft en aan wie. En, belangrijker nog: welke ingrijpende gevolgen dat heeft voor ons allemaal.

Wat hebben we geleerd?

Technisch mogelijk en makkelijk…maakt het niet wenselijk

Camera's worden steeds 'slimmer' en AI versnelt dit proces nog meer. En ja, natuurlijk hebben camera's hun meerwaarde bij bepaalde onderzoek- en opsporingsdaden, bij het managen van verkeersstromen en massa-controle. Ook de handhaving van verkeersreglement via camera's komt de verkeersveiligheid ten goede.

Zo lezen we op de website van VIAS (VIAS | Trajectcontrole zorgt voor daling zware ongevallen met 50%) dat uit internationaal en Belgisch onderzoek is gebleken dat zowel de vaste snelheidscamera's als trajectcontroles een gunstige invloed hebben op de verkeersveiligheid. Vaste snelheidscamera's verminderen het totale aantal letselongevallen met 20%. Trajectcontroles doen nog beter, met een daling met 30% voor het totale aantal letselongevallen en zelfs 56% voor de ongevallen waarbij iemand sterft of zwaargewond is. Bovendien beperken de effecten van een trajectcontrole zich niet enkel tot de locatie waar de camera's opgesteld staan. Trajectcontroles geven aanleiding tot een veel gelijkmatiger snelheidsprofiel. Over een langere afstand zorgen trajectcontroles voor een rustiger wegbeeld. Bestuurders wisselen ook minder van rijstrook.

Maar ons blind geloof in technologie en algoritmes zorgt er ook voor - om het met de woorden van **Rosamunde Van Brakel (VUB)** te zeggen - dat we al **slaapwandelend een bewakingsmaatschappij aan het binnenwandelen zijn**. Vandaag lijken veiligheid en privacy elkaars tegengestelde. Beide bewaken zijn wel degelijk een taak van de overheid. Maar wie zich vragen stelt bij de impact van het inzetten van camera's in de publieke ruimte wordt al snel de mond gesnoerd met makkelijke oneliners als '**wie niets te verbergen heeft, heeft niets te vrezen**'.
Een uitspraak die in sommige kringen misschien wel goed klinkt, maar net iets te simplistisch is om waar te zijn.

In het weinige debat dat er bestaat wordt veiligheid eng ingevuld en snel herleid tot ordehandhaving, waarbij het inzetten van een liefst zo groot mogelijk netwerk van (slimme) camera's het perfecte controlemiddel is. Maar veiligheid heeft verschillende dimensies en wordt door tal van factoren beïnvloed waarvan 'criminaliteit' en 'verkeersveiligheid' er ook eentje zijn. (zie ook Maatschappelijke veiligheid) De leefomgeving, sociale cohesie én het vertrouwen in de overheid zijn ook factoren om rekening mee te houden. Deze twee laatsten, - vertrouwen en sociale cohesie - zijn niet vanzelfsprekend wanneer iedereen automatisch beschouwd wordt als een potentiële dader.

Wanneer de overheid de mogelijkheid heeft om onze bewegingen en gedrag te monitoren dan zorg je maar beter voor **goede, duidelijke en transparante regelgeving met de nodige evaluatie- en bijsturingsmomenten**. En daar knelt het schoentje. Tijdens tal van contacten met experten en andere organisatie bleek dat het technische aspect van de inzet van camera's in de publieke ruimte nog redelijk goed geregeld is (al evolueert de technologie sneller dan het wetgevend kader volgen kan), maar dat zaken die eerder 'ethisch' van aard zijn minder duidelijk zijn. Tijdens de documentaire/ reportage 'Mijn privacy en ik (2021 - VRT) bleek dat steden zoals Mechelen (toen 1 camera per 334 inwoners) en Kortrijk (toen 1 camera per 328 inwoners) pijnlijk genoeg geen of weinig beleid en visie hebben op het gebruik van de camera's en men het raden heeft naar de effectiviteit en/of efficiëntie van het toezicht en de camerabewaking.

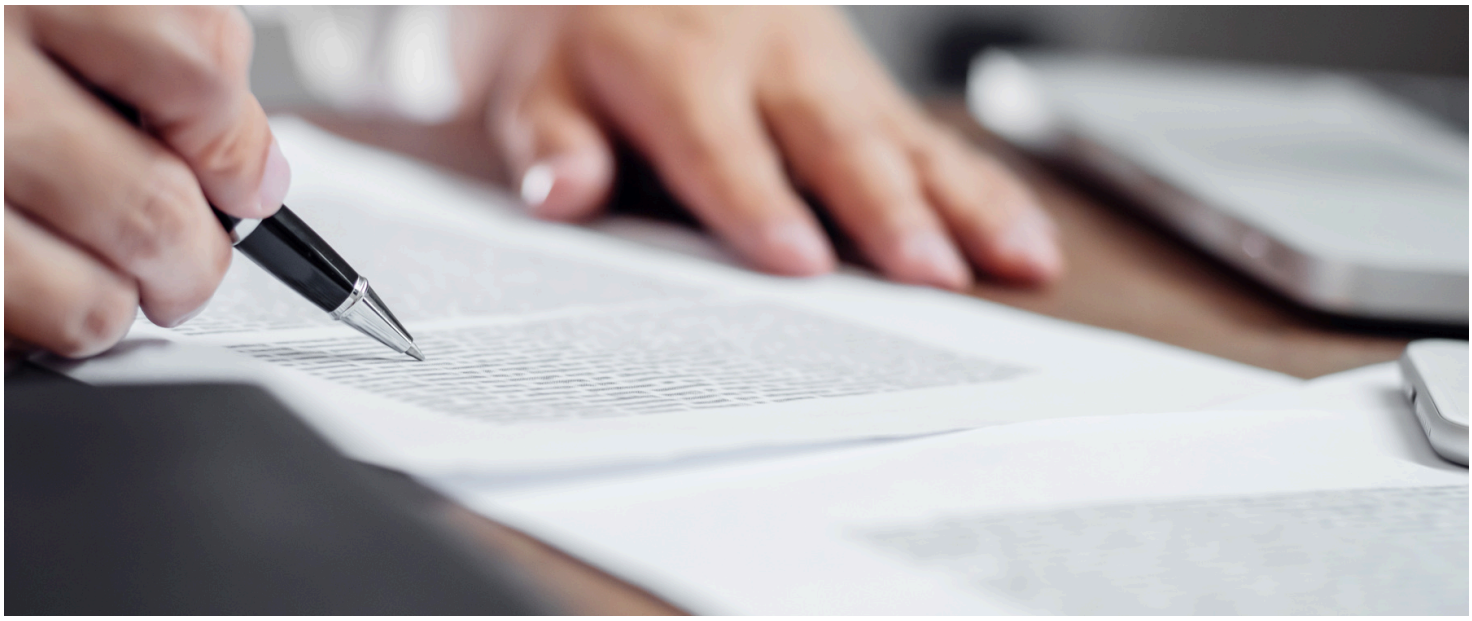

Beeld gegeneerd door AI

Aanbevelingen

Wees open en eerlijk over wie wat filmt en waarom?

Daarom pleiten we vanuit beweging.net voor een duidelijke visie en een transparant camerabeleid. Voor lokale besturen die aan de slag willen gaan met het uitwerken van een camerabeleid geven we alvast graag volgende suggesties en bedenkingen mee:

- **Formuleer helder welke doelstelling(en) men wil bereiken.** Het plaatsen van een camera in het straatbeeld, hoe goed bedoeld ook, heeft niet altijd het effect dat men beoogt. Zo toont wetenschappelijk onderzoek aan dat **de preventieve werking van een bewakingscamera eerder beperkt is** en enkel effect lijkt te hebben bij vermogenscriminaliteit en bij het bewaken van de verkeersveiligheid. Wil je nagaan of de camera ook daadwerkelijk het effect heeft dat beoogd werd, dan moet dit effect voor het in gebruik nemen van de camera duidelijk omschreven en afgebakend worden. **Voorzie voor elke camera meteen ook de criteria waaraan de effectiviteit zal getoetst worden en wat er dient te gebeuren indien het beoogde resultaat niet behaald werd.**

- **Baken de doelstellingen ook duidelijk af.** Technisch gezien is er heel wat mogelijk, maar daarom is het nog niet wenselijk. Dus gebruik de gemeenteraad om lokaal duidelijke afspraken te maken over het gebruik van de verzamelde gegevens. Enkel door **duidelijke en transparante afspraken te maken kan je 'function creep' vermijden.** (function creep: data gebruiken voor andere dan het oorspronkelijke doel gebruiken). We moeten vermijden dat een gemeente almaar meer functies/doelstellingen toewijst aan de camera's, zonder democratisch debat.

- **Bekijk eerst of er geen alternatieven zijn.** Camerabewaking en -toezicht is een ingrijpende maatregel. **De inzet van camera's moet proportioneel zijn aan het doel dat je beoogt.** Of anders gezegd, streef naar een zo minimaal mogelijke inbreuk op de privacy van de burger. Zijn er andere, minder ingrijpende maatregelen mogelijk? Zijn de camera's nodig indien je inzet op bijkomend politietoezicht, ingrepen uitvoert op de publieke ruimte, enz..

- **Houd het beheer en de controle in eigen handen.** Veel camera's leveren veel beelden en data op. Zeer veel. De verlokking om deze te laten verwerken en analyseren door private ondernemingen en/of artificiële intelligentie is dan ook groot. Sommige bedrijven ontvangen een fixe commissie [2]op elke boete en zijn bovendien eigenaar van de data. Wat ons betreft is het **geen optie om publieke belangen en onze privacy te mixen met een commercieel belang**.
(zie ook https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/03/29/trajectcontroles-gas-privebedrijven/). De federale overheid moet hier paal en perk aan stellen.

- **Verstop je niet achter het argument dat het beter is voor het veiligheidsgevoel.** Het zogenaamde **'onveiligheidsgevoel' is in hoge mate subjectief** en sterk afhankelijk is van de individuele perceptie en eerdere ervaringen. Maar ook andere persoonskenmerken spelen een rol: leeftijd, etniciteit, geslacht,... naast de sociaal- economische status van het individu. Dus wat voor de ene persoon als veilig wordt ervaren, kan voor iemand anders net omgekeerd aanvoelen. Het versterken van het veiligheidsgevoel is dus geen goed argument bij het plaatsen van camera.

[2] Artikel GVA van 26 maart 2024 "Consortium Taas, waarin Trafiroad zit samen met Macq Mobility en Intouch, levert de verkeerssoftware. en deel van die inkomsten komt dus uit sommige lokale trajectcontroles in zones 30 en 50. Van elke boete daar gaat een commissie van 24 euro naar de drie bedrijven in Taas en de boetes variëren tussen 50 en 160 euro."

- **Respecteer de richtlijn en waarschuwing van de Vlaamse Toezichtscommissie.** Lokale besturen die overwegen om op hun grondgebied bijkomende trajectcontroles en/of ANPR-camera's te plaatsen, nemen best de **'Richtlijn en waarschuwing voor steden en gemeenten (beslissing van 15 oktober 2024)' van de VTC** (Vlaamse Toezichtscommissie voor de verwerking van persoonsgegevens) er nog eens bij. De VTC wijst in haar richtlijn onder meer op de trivialisering van het gebruik van camera's en hun effecten op de rechten en vrijheden van burgers, de perceptie van privatisering van openbaar domein door de inrichting van trajectcontroles, het exploiteren i.p.v. handhaven van de openbare orde.

- **Maak gebruik van de aanbevelingen van VVSG.** Neem bij het uitwerken van je lokaal beleidsplan er dan ook meteen **'Aandachtspunten bij het realiseren van een verantwoord camerabeleid' van VVSG** (december 2023) bij. In deze publicatie geeft VVSG alvast een uitgebreid stappenplan dat je lokaal kan gebruiken om je beleid vorm te geven, naast enkele goede praktijken uit binnen- en buitenland.

- **Maak er een open en democratisch proces van**. Bij de opmaak van het camerabeleid is het belangrijk dat inwoners, verenigingen, ondernemers en professionals bevraagd en betrokken worden. Dat verhoogt het draagvlak voor het gevoerde camerabeleid. Deze taak kan worden toevertrouwd aan een ambtenaar. Om ook de bevolking te sensibiliseren kan de gemeente zelf camera-wandelingen organiseren. Met deze methodiek krijgen inwoners inzicht in het aantal en het gebruik van de camera's. Geef burgers de kans om in dialoog te gaan met de politiecommissaris. Geef duidelijk aan welk doel elke camera heeft en wie de beelden beheert en/of toegang heeft tot de beelden.

Hou ook een oog op private camera's

Iedereen die dit wil mag een camera plaatsen ter beveiliging van of toezicht op zijn eigendom. Doordat de technologie steeds goedkoper wordt - voor 50 EUR koop je al je eigen cameraatje in een doe-het-zelf zaak- maken ook steeds meer private personen gebruik van een bewakingscamera. Deze **private camera's** dragen sterk bij aan het eerder vermelde totaal aantal camera's van +500 000. Ook deze camera's vallen onder de Camerawet. De plaatsing, gebruik en eventuele verwerking van de beelden is dan ook strikt omschreven. Dit houdt onder meer in dat het filmen van je eigendom kan, maar het filmen wat er zich afspeelt in de publieke ruimte (voetpad, straat,...) niet. Elke camera moet in principe ook vergezeld worden van een uniform vastgelegd pictogram met verplichte inlichtingen. Tijdens de voorbije camera-safari's bleek al snel dat er regelmatig gezondigd wordt tegen deze twee bepalingen. Wie een camera plaatst moet dit melden aan de politiediensten via het meldingsformulier op www.aangiftecamera.be. De verantwoordelijkheid hiervoor, en voor de jaarlijkse validatie en de actualisatie, ligt bij de 'verwerkingsverantwoordelijke' (diegene die besliste om de camera in gebruik te nemen). **Maar, systematische controle op het naleven van de spelregels bij het plaatsen van een bewakingscamera door private personen bestaat momenteel niet. Maak ook hier werk van.**

Conclusie

Opnieuw, beweging.net is niet tegen het gebruik van camera's in de publieke ruimte. Maar wat ons betreft zijn het instrumenten/ hulpmiddelen die ingebed moeten zijn in een breder, ondubbelzinnig en transparant beleid en dit op elk niveau (federaal, regionaal en lokaal). Camera's inzetten als redelijk makkelijke, goedkope oplossing en als zichtbaar bewijs van (politieke) actie ter bevordering van 'onze' veiligheid, is niet wat we nodig hebben. Daarvoor is onze privacy, ieders recht op vrije meningsuiting en dus uiteindelijk onze democratie te kostbaar. **We roepen elk lokaal bestuur op om hier zorgzamer mee om te gaan en het democratisch debat niet uit de weg te gaan.**

Meer informatie

Voor meer informatie over het project, de camerasafari's, ... kan je terecht op onze website www.wieopwegis.be of bij tom.vanlierde@beweging.net

Met deze vragen en aanbevelingen kan je naar je gemeentebestuur.

- **Veel camera's in je gemeente. Weet jij waarom? Vraag het aan je gemeentebestuur (of burgemeester)**
- **Zijn al die camera's echt allemaal nodig? Zijn er geen alternatieven? Vraag het aan je gemeentebestuur (of burgemeester)**
- **Van wie zijn die camera's eigenlijk? Wat gebeurt er met die data? Hou de controle in eigen handen.**
- **Ook camera's zijn aan regels en wetten gebonden. Respecteer die!**
- **Nog meer camera's hangen? Niet zonder open en democratisch debat**
- **Privécamera's zijn populair. Maar vallen ook onder de camerawet – informeer je burgers goed.**

beweging academie

DE VORMERS
WERKNEMERS VERSTERKEN ELKAAR

Vlaanderen
verbeelding werkt